

Instytut Ekonomii Politycznej
Wydziału Ekonomicznego UMCS

Adam PUSZCZ, Henryk WÓJCIK

**Kształcenie a rezultaty polityki zatrudnienia ekonomistów —
absolwentów Wydziału Ekonomicznego UMCS w Lublinie**

Обучение и результаты политики занятости экономистов — выпускников
Экономического факультета Университета им. М. Кюри-Скловдовской в Люблине

Education and the Results of the Employment Policy of Economists — Graduates
of the Economic Faculty of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin

Każda produkcja dokonuje się poprzez współdziałanie rzeczowych i osobowych czynników produkcji. Współdziałanie czynnika rzeczowego (głównie inwestycji) i osobowego następuje w ten sposób, że inwestycje limitują przez swe rozmiary i typy postępu technicznego w nich realizowanego rozmiary zatrudnienia i wydajność pracy. Decydujące znaczenie mają jednak czynniki osobowe, gdyż bez ich udziału rzeczy martwe nie tworzą niczego nowego. Czynniki osobowe — to wielkość zatrudnienia i wydajność pracy, która z kolei zależy w dużej mierze od poziomu kwalifikacji będących funkcją kształcenia. Stąd wielka rola kształcenia w rozwoju gospodarczym. E. F. Denison w swoich ciekawych rozważaniach¹ pisze, że w USA w latach 1929—1957 poziom wykształcenia, jakie nabywał przeciętny pracownik, ciągle wzrastał, co dawało przeciętny wzrost wydajności pracy o 0,97% rocznie. Było to powodem wzrostu dochodu narodowego o 23% i dochodu narodowego na głowę o 42% we wspomnianym okresie. Omawiając wpływ kwalifikacji na wzrost gospodarczy J. Kluczyński² wskazuje na następującą zależność:

¹ E. F. Denison: *The Sources of Economic Growth in the United States*, New York 1962.

² J. Kluczyński: *Kwalifikacje a rozwój gospodarczy*, Warszawa 1972.

$$\frac{\Delta D}{D} = \frac{\Delta Zp}{Zp} + \frac{\Delta Q}{Q} + \frac{\Delta Wp}{Wp}$$

gdzie:

D, ΔD — dochód narodowy i jego przyrost,

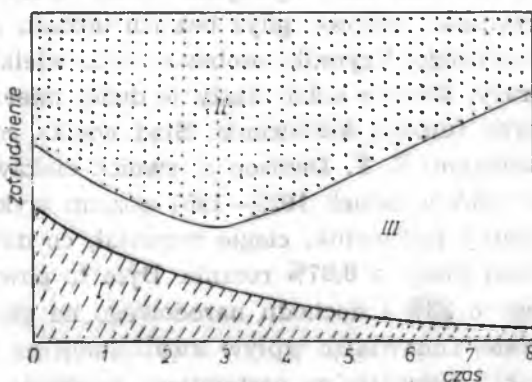
ZP, ΔZp — liczba zatrudnionych wykonujących pracę prostą i ich przyrost,

Q, ΔQ — kwalifikacje i ich przyrost,

Wp, ΔWp — wydajność pracy i jej przyrost.

Trzeba zgodzić się z twierdzeniem, że rola kwalifikacji jest różna na różnych etapach rozwoju gospodarczego. Jeśli podzielimy całą gospodarkę narodową na 3 sektory, zaliczając do I sektora rolnictwo i leśnictwo, do II przemysł i budownictwo, a do III usługi wszelkiego rodzaju, to zmiany udziału zatrudnionych w poszczególnych sektorach w okresie: od startu do industrializacji do gospodarki zaawansowanej przemysłowo, będą się kształtować jak na rycinie 1. W zależności od tego, na którym odcinku czasu znajduje się dana gospodarka, różna jest rola kadr kwalifikowanych z wyższym wykształceniem. Obserwacja struktur gospodarczych krajów takich, jak: Brazylia, Australia, Wielka Brytania i USA pozwala je umieścić w różnych punktach czasowych na naszym rysunku. I tak Brazylię można umieścić w punkcie 0, Australię w punkcie 4, W. Brytanię w punkcie 6, a USA w punkcie 8. Spodziewać by się należało, że im bardziej na prawo od punktu 0 położona jest dana gospodarka, tym większa w niej rola kadry z wyższym wykształceniem. Potwierdzenie tego przypuszczenia znajdujemy w statystyce.

Podkreślić należy (ryc. 1) różnicę między gospodarką znajdującą się w punkcie 8 a gospodarką w punkcie 0. Gdybyśmy założyli, że wspomniana

Ryc. 1. Zmiany struktury zatrudnienia według sektorów w skali gospodarki narodowej
Changes in structure of employment according to individual sectors of national economy

Tab. 1. Stan wykształcenia młodzieży w USA, Wielkiej Brytanii, Australii i Brazylii
(w procentach młodzieży w danym wieku)
Education in the United States, Great Britain, Australia, and Brasil

Szkoła	USA 1955	W. Bry- tania 1950	Australia 1953	Brazylia 1956
Podstawowa (7—13 lat)	98	98	98	62 (7—11 lat)
Średnia (14—17 lat)	81	38	68	12 (12—15 lat)
Wyższa (18—21 lat)	31	2,5	6	1,5 (19—22 lata)

Zródło: R. J. Havighurst: *Education and Social Mobility in Four Societas* [w:] *Education, Economy and Society*, New York 1961, s. 115.

ne gospodarki różnią się tylko strukturą gospodarczą i wszystkim, co z tej różnicy wynika, a pozostałe parametry są takie same w obu gospodarkach, to oczywiście gospodarka w punkcie 8 jest efektywniejsza, posiada dużo wyższą technikę, większość zatrudnionych stanowią w niej ludzie z wyższym wykształceniem, przygotowuje się do pełnej automatyzacji. Wtedy, jak powiedział Lenin — kadry decydują o wszystkim. Natomiast gospodarka w punkcie 0 jest mało efektywna, używa prymitywnej techniki, większość osób zatrudniona jest w rolnictwie o charakterze gospodarki naturalnej. Rozwój takiej gospodarki wymaga oczywiście kadr wysoko kwalifikowanych, ale rola ich jest zupełnie inna niż w gospodarce nowoczesnej. Kadry wysoko kwalifikowane potrzebne są tu przede wszystkim do podejmowania podstawowych decyzji produkcyjnych i dystrybucyjnych, do sporządzania planów rozwoju kraju. Natomiast ich rola w bezpośredniej produkcji jest nikła.

Powyzsze twierdzenia nabierają specyficznej treści, jeśli idzie o rolę ekonomistów w rozwoju gospodarczym. Rozważania dalsze dotyczą oczywiście gospodarki socjalistycznej. Otóż słabo rozwinięta gospodarka socjalistyczna (o wysokim udziale rolnictwa w tworzeniu dochodu narodowego) jest zazwyczaj gospodarką wybitnie scentralizowaną, rządzoną za pomocą dyrektyw ze szczebla centralnego. Ten system zarządzania cechuje bierna rola kategorii towarowo-pięniężnych. Instrumenty towarowo-pięniężne, jak: cena, zysk, kredyt, procent, koszty produkcji nie stanowią podstawy wyboru struktury produkcji i metod wytwarzania w przedsiębiorstwach. O wielkości i strukturze produkcji oraz o metodach wytwarzania decydują nakazy wynikające z zadań planu centralnego. W tej sytuacji ekonomista w przedsiębiorstwie przekształca się w biuralistę lub administratora, nie ma zaś miejsca dla myślenia analityczno-ekonomicznego. Taka pozycja ekonomisty powoduje, że nie napływają do tego zawodu jednostki utalentowane, energiczne i posiadające wysokie

kwalifikacje. Natomiast na szczeblu centralnego planifikatora kadry ekonomiczne z wyższym wykształceniem odgrywają w tym czasie rolę zasadniczą.

Wprowadzenie modelu parametrycznego zarządzania gospodarką, które następuje przy bardziej skomplikowanej strukturze ekonomiki, oznacza aktywną rolę kategorii pieniężno-kredytowych. Za ich pomocą steruje się gospodarką, kształcąc strukturę produkcji i wybór metod wytwarzania. Tym samym zmienia się rola ekonomisty w przedsiębiorstwie. Zaczyna on stosować rachunek ekonomiczny. W tym kierunku ewoluuje zarządzanie naszą gospodarką. Z uwagi na rosnącą rolę ekonomisty w społecznym procesie gospodarowania celowe wydaje się empiryczne zbadanie zatrudnienia absolwentów studiów ekonomicznych. Zostało ono dokonane w Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Starając się odpowiedzieć na pytanie, dlaczego część absolwentów Wydziału Ekonomicznego UMCS nie pracuje zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami (co oznacza straty dla gospodarki narodowej), jest rzeczą niezbędną zanalizować czynniki decydujące o tym, gdzie podejmują oni pracę.

Jeśli przyjmiemy założenie, że Wydział Ekonomiczny UMCS kształci kadry przede wszystkim dla regionu środkowo-wschodniego, to czynnikiem bardzo ważnym będzie struktura gospodarcza tego regionu. Chodzi oczywiście o strukturę sektora uspołecznionego. Strukturę tę według wielkości zatrudnienia w 1973 r. przedstawia tabela 2. Pojęcie „dział” rozumiane jest inaczej, niż w podręczniku ekonomii. Oczywiście nie wszystkie działy gospodarki muszą zatrudniać ekonomistów z wyższym

Tab. 2. Struktura gospodarcza woj. lubelskiego (w procentach ogółu zatrudnionych)
Economic structure of the Lublin voivodeship in percentages of the total employment

Dział gospodarki	Procent ogółu zatrudnionych
Przemysł	33,36
Budownictwo	10,06
Rolnictwo	7,56
Leśnictwo	1,96
Transport i łączność	12,48
Handel	10,43
Gospodarka mieszkaniowa i komunalna	3,15
Nauka, oświata, wychowanie	9,38
Kultura i sztuka	0,62
Ochrona zdrowia, opieka społeczna, sport	5,07
Finanse i ubezpieczenia	1,13
Administracja państwowa	2,17
Pozostałe	2,63

Źródło: Obliczenia własne na podstawie *Rocznika statystycznego województwa lubelskiego 1974*.

wykształceniem. Wyłączyć można kulturę i sztukę, ochronę zdrowia, opiekę społeczną i kulturę fizyczną.

W dalszej części zbadane zostanie zatrudnienie absolwentów w poszczególnych działach gospodarki w latach 1973—1977. Nieodłączne jest także uwzględnienie przy tym zmian struktury gospodarczej regionu środkowo-wschodniego w badanym okresie. Zmian struktury tej nie da się obecnie sprecyzować z powodu wejścia nowego podziału administracyjnego kraju. W tak krótkim okresie były one jednak z pewnością niewielkie.

Czynnikiem, który niewątpliwie w znacznym stopniu wpływał na decyzje absolwentów co do miejsca pracy, była wysokość płac w poszczególnych działach gospodarki. Kolejność poszczególnych działów według wysokości przeciętnej płacy w r. 1973 i 1976 przedstawia tabela 3. Różna kolejność działów gospodarki według wysokości przeciętnej płacy w końcowych latach okresu z pewnością była czynnikiem, który w inny sposób wpływał na decyzje absolwentów w 1973 r., a w inny w 1977 r.

Pewien wpływ na miejsce pracy ma również środowisko społeczne, w którym wychowali się absolwenci. Wchodzą tu w grę trzy środowiska społeczne: chłopskie, robotnicze i inteligenckie. Wpływ ten wyraża się w przejmowaniu hierarchii wartości środowiska, w którym absolwenci się wychowali. W tym aspekcie zachodzi pewna różnica np. między absolwentami z rodzin chłopskich, dla których wielkie znaczenie ma standard materialny i stanowisko cieszące się prestiżem w swoim środowisku, a absolwentami z rodzin inteligenckich, gdzie istnieje inna hierarchia wartości, choć też nie zawsze.

Nie wszystkie działy gospodarki stwarzają jednakowe możliwości zaspokojenia takich aspiracji absolwentów. Innym sposobem wpływu środowiska na miejsce pracy jest fakt, iż absolwenci starają się wybierać

Tab. 3. Kolejność poszczególnych działów gospodarki wg wysokości przeciętnej płacy
Order of economy sectors by the level of average salary

1973		1976	
Dział gospodarki	Płaca	Dział gospodarki	Płaca
Budownictwo	3472	Budownictwo	4639
Administracja państwowa i wymiar sprawiedliwości	2972	Przemysł	4234
Transport i łączność	2933	Administracja państwowa i wymiar sprawiedliwości	4147
Przemysł	2873	Transport i łączność	4105
Gospodarka mieszkaniowa	2806	Gospodarka mieszkaniowa	3688
Oświata i wychowanie	2566	Rolnictwo	3644
Bankowość	2523	Bankowość	3552
Rolnictwo	2457	Handel	3349
Leśnictwo	2388	Leśnictwo	3300

miejsce pracy w pobliżu miejsca zamieszkania rodziców, przy uwzględnieniu faktu, iż absolwenci zazwyczaj unikają wsi.

Przy obecnych olbrzymich trudnościach mieszkaniowych fakt, iż zakład pracy oferuje uzyskanie w krótkim czasie mieszkania, jest olbrzymim czynnikiem przyciągającym absolwentów. Jest rzeczą oczywistą, że w Lublinie oferta taka ze strony zakładu pracy jest czymś wyjątkowym, często zaś mieszkania zapewniane są w mniejszych miastach regionu. W Lublinie grupują się największe zakłady przemysłowe regionu. Wobec poprzednio przytoczonych stwierdzeń wpływa to na zatrudnienie absolwentów według działów gospodarki.

W wyborze miejsca pracy przez absolwentów Wydziału Ekonomicznego UMCS pewną rolę odgrywa możliwość szybkiego awansu zawodowego i społecznego. Możliwości takie stwarzają działy gospodarki szybko rozwijające się. Nie mamy jednak odpowiednich danych stwierdzających które z działów gospodarki w latach 1973—1977 rozwijały się najszybciej w rejonie środkowo-wschodnim. Omawiany czynnik ma jeszcze pewne znaczenie w przekroju Lublin — mniejsze miasta regionu. Otóż Lublin jest już nasycony kadrami ekonomistów z wyższym wykształceniem. Wobec tego awans zawodowy jest tu rzeczą rzadką. Inaczej jest w mniejszych miastach regionu. Wobec różnicy w strukturze gospodarczej między mniejszymi miastami z jednej strony a Lublinem z drugiej, będzie to wywierało wpływ na działową strukturę zatrudnienia absolwentów Wydziału Ekonomicznego UMCS.

Na decyzje absolwentów co do miejsca pracy pewien wpływ ma atrakcyjność tegoż miejsca pod względem kulturalnym, życia towarzyskiego, rangi mieszczących się tam instytucji. Tu oczywiście Lublin ma przewagę nad mniejszymi miastami regionu.

Starając się odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób wyżej wymienione czynniki określały strukturę zatrudnienia absolwentów Wydziału Ekonomicznego UMCS według działów gospodarki, w okresie 1973—1977, prześledzono dostępny materiał statystyczny, uzyskany w uczelnianej komórce do spraw zatrudnienia absolwentów UMCS. Dalej przeanalizowano odrębnie: absolwentów o specjalności ekonomika rolnictwa oraz absolwentów ekonomiki przemysłu. Przyjmujemy dalej, że prawidłowa jest sytuacja, jeżeli absolwent ekonomiki przemysłu podejmuje pracę w przemyśle ewentualnie w bankowości, instytucjach statystycznych i ubezpieczeniowych oraz w szkolnictwie. Zatrudnienie w innych działach gospodarki uważamy za niezgodne z jego kwalifikacjami. Przyjmując to kryterium rozpatrzmy, gdzie byli zatrudniani absolwenci ekonomiki przemysłu. Trend zatrudnienia absolwentów w samym przemyśle pokazuje rycina 2.

Tab. 4. Struktura zatrudnienia absolwentów Wydziału Ekonomicznego UMCS (specj. ekonomika przemysłu) według działów gospodarki w procentach zatrudnienia ogółu absolwentów

Employment structure of the graduates of the Economics Faculty of the MCS University (industry economics) by economy sectors in per cent of total graduate employment

Dział gospodarki	1973	1974	1975	1976	1977
Przemysł	33,7	38,1	28,5	37,7	49,0
Rolnictwo	1,2	1,6	—	0,7	1,2
Instytucje obsługujące rolnictwo	1,2	4,8	3,8	4,1	4,1
Leśnictwo	1,2	—	—	0,7	2,1
Budownictwo	8,2	4,8	14,3	14,3	13,3
Handel miejski	6,0	—	2,6	5,7	4,1
Transport	12,0	9,6	13,0	6,5	3,1
Łączność	—	3,2	1,3	2,9	—
Bankowość	14,1	11,9	9,1	4,1	5,1
Instytucje ubezpieczeniowe i statystyczne	6,0	3,2	11,4	0,7	2,5
Administracja państwowa	4,7	5,4	3,8	4,1	4,1
Szkolnictwo	4,7	4,5	6,5	4,4	4,1
Pozostałe	7,6	12,6	5,7	14,1	7,3
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych udostępnionych przez pełnomocnika rektora.

Wyjaśnienie takiej właśnie sytuacji znajdujemy w działaniu dwóch czynników, które mogły wpływać na decyzje absolwentów. Podstawowe znaczenie miała rosnąca podaż miejsc pracy dla ekonomistów z wyższym wykształceniem właśnie w przemyśle. Drugim czynnikiem były względnie szybko rosnące płace w tym dziale. Spadek w 1975 r. wyjaśnić można blokadą etatów w Lublinie, co wobec faktu, iż właśnie tu mieszczą się najważniejsze zakłady przemysłowe regionu, wyjaśnia całkowicie sytuację. Jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że absolwenci ekonomiki przemysłu mogli być zatrudnieni (obok przemysłu) w bankowości, instytucjach statystycznych i ubezpieczeniowych oraz w szkolnictwie, to obraz zatrudnienia absolwentów w tych dziedzinach gospodarki pokazuje rycina 3.

Objaśnienie tej sytuacji jest podobne, jak w wypadku ryciny 2. Niemale znaczenie w zatrudnieniu absolwentów Wydziału Ekonomicznego posiada budownictwo. Generalnie można tu stwierdzić rosnący trend zatrudniania ekonomistów. Wyjaśnienie takiego trendu znaleźć można w bardzo wysokich płacach (w całym badanym okresie) w tym dziale gospodarki, wyższych niż w innych działach.

Udział absolwentów znajdujących pracę w transporcie jako procent całości absolwentów malał przez cały czas (ryc. 5). Trend ten wyjaśnić można wolniej rosnącymi płacami w tym dziale gospodarki. Transport

Tab. 5. Struktura zatrudnienia absolwentów ekonomiki rolnictwa (w procentach ogółu absolwentów)

Employment structure of agriculture economics graduates (in per cent of total graduates)

Dział gospodarki	1973	1974	1975	1976	1977
Rolnictwo (PGR, RSP, SKR)	—	1,9	—	6,1	1,8
Institucje obsługujące rolnictwo	31,8	30,9	25,0	22,5	25,0
Leśnictwo	1,5	—	—	2,0	—
Przemysł	9,1	5,5	14,6	16,3	26,8
Handel miejski	3,0	1,9	—	2,0	7,1
Budownictwo	3,0	1,9	2,1	6,1	3,6
Transport	3,0	1,9	4,2	2,0	1,8
Łączność	—	—	—	—	3,6
Bankowość	22,8	10,9	14,6	—	9,0
Institucje statystyczne i ubezpieczeniowe	4,5	10,9	8,3	6,1	—
Administracja państwowa	15,3	12,1	12,5	14,5	9,0
Szkolnictwo	3,0	12,1	8,3	6,1	1,8
Pozostałe	3,0	10,0	10,4	16,9	10,5
Razem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Źródło: badania i obliczenia własne.

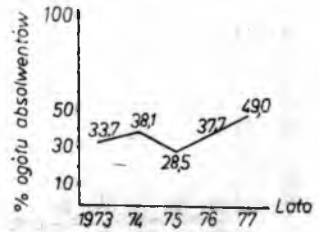
należy również do tych działów gospodarki, które rozwijały się wolniej niż inne w regionie środkowo-wschodnim, z czym wiąże się wolno rosnąca podaż pracy (m. in. dla absolwentów z wyższym wykształceniem).

Analizując strukturę zatrudnienia absolwentów o specjalności ekonomiki rolnictwa Wydziału Ekonomicznego UMCS w Lublinie stwierdzić należy, że istnieje ogromna dysproporcja pomiędzy rzeczywistym a pożądanym stanem struktury zatrudnienia absolwentów. Przyjmując, że są to kadry ekonomistów dla rolnictwa, podkreślić należy fakt, iż trafia tam minimalny odsetek tych absolwentów, bo np. 1,9%; 6,1%; 1,8%, a bywają też lata, że ani jedna z tych osób nie podejmuje pracy w rolnictwie. Stan taki jest wielce niepokojący. Przyczyną jego nie jest mała podaż miejsc pracy w rolnictwie dla tego typu fachowców, lecz ograniczony dostęp środowisk wiejskich do dóbr kultury, rynku towarów i usług konsumpcyjnych, ilość i jakość proponowanych mieszkań, życie towarzyskie, czy też proponowane płace. Jeśli idzie o te ostatnie, zauważyć trzeba, że poziom płac w rolnictwie nie jest jeszcze wysoki i przez to konkurencyjny w odniesieniu do innych dziedzin. Trend zatrudnienia w rolnictwie przedstawia rycina 6.

Przedstawiona ocena może być osłabiona faktem, iż studenci ekonomiki rolnictwa kształceni są nie tylko dla samego rolnictwa. Z równie dużym powodzeniem, bez jakichś liczących się strat społecznych mogą być oni i są zatrudnieni w instytucjach bezpośrednio obsługujących rol-

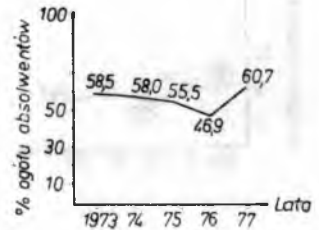
Ryc. 2. Stan zatrudnienia absolwentów ekonomiki przemysłu Wydziału Ekonomicznego UMCS w samym przemyśle

Employment of industry economics graduates of the Economics Faculty of the MCS University in industry alone

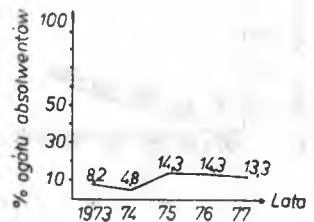
Ryc. 3. Stan zatrudnienia absolwentów ekonomiki przemysłu w przemyśle, bankowości, instytucjach statystycznych, ubezpieczeniowych, szkolnictwie

Employment of industry economics graduates in industry, banking, statistical institutions, insurance firms and education institutions

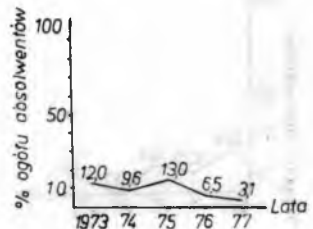
Ryc. 4. Stan zatrudnienia absolwentów ekonomiki przemysłu w budownictwie

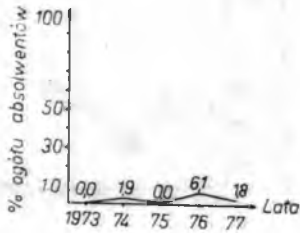
Employment of industry economics graduates in construction industry

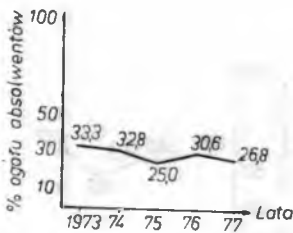
Ryc. 5. Stan zatrudnienia absolwentów ekonomiki przemysłu w transporcie

Employment of industry economics graduates in transportation

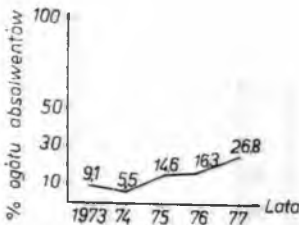

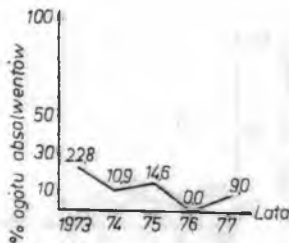
Ryc. 6. Stan zatrudnienia absolwentów ekonomiki rolnictwa w rolnictwie
Employment of agriculture economics graduates in agriculture

Ryc. 7. Stan zatrudnienia absolwentów ekonomiki rolnictwa w rolnictwie, instytucjach obsługujących rolnictwo i leśnictwo w stosunku do ogółu absolwentów UMCS o tej specjalności
Employment of agriculture economics graduates in agriculture, institutions providing services for agriculture and forestry in relation to the total of MCS University graduates of this specialization

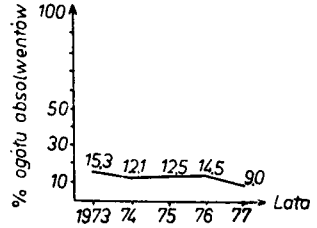

Ryc. 8. Zatrudnienie absolwentów ekonomiki rolnictwa w przemyśle
Employment of agriculture economics graduates in industry

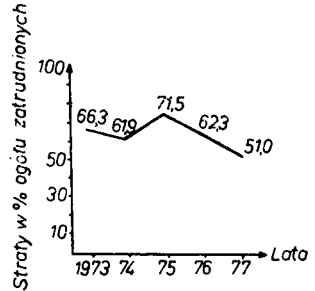

Ryc. 9. Zatrudnienie absolwentów ekonomiki rolnictwa w bankowości (bez bankowości obsługującej rolnictwo)
Employment of agriculture economics graduates in banking (excluding agriculture banking)

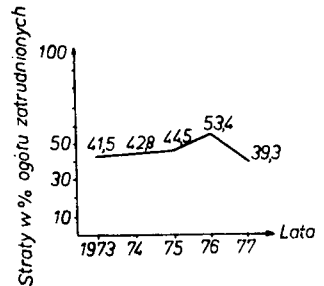
Ryc. 10. Stan zatrudnienia absolwentów ekonomiki rolnictwa w administracji państwowej
Employment of agriculture economics graduates in state administration

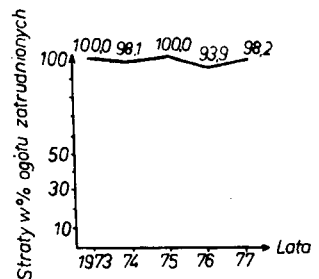
Ryc. 11. Odsetek absolwentów ekonomiki przemysłu nie pracujących zgodnie z kwalifikacjami
Percentage of industry graduates employed in disagreement with their qualifications

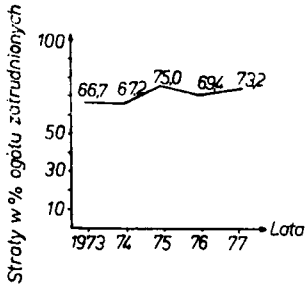

Ryc. 12. Odsetek ogółu absolwentów pracujących w działach poza bankowością, przemysłem, instytucjami statystycznymi i ubezpieczeniowymi oraz szkołą
Percentage of total graduates employed in sectors other than banking, industry, statistical institutions, insurance firms, and educational institutions in 1973—1977

Ryc. 13. Odsetki strat dla gospodarki narodowej w przypadku zatrudnienia absolwentów ekonomiki rolnictwa w rolnictwie
Per cent losses of national economy by employing agriculture economics graduates in agriculture

Ryc. 14. Odsetki strat w przypadku niezatrudnienia absolwentów ekonomiki rolnictwa w rolnictwie i jednostkach obsługujących rolnictwo
 Per cent losses of national economy by employing agriculture economics graduates outside agriculture and in units serving agriculture

nictwo, np. w spółdzielczości rolniczej „Samopomoc Chłopska”, w bankowości obsługującej rolnictwo, państwowych instytucjach zaopatrzenia rolnictwa i skupu itp. Do tych trafia od 1/3 do 1/4 całości absolwentów ekonomiki rolnictwa. Jest to odsetek już znaczny, lecz jeszcze niezbyt wielki. Zauważyć trzeba, że w badanym okresie odsetek ten z każdym rokiem się zmniejsza z 31,8% w roku 1973 do 25,0% w roku 1977. Jest to również niepokojące zjawisko, rzutujące na wykorzystanie zdobytych kwalifikacji w praktyce. Zakładając, że ekonomiści rolnictwa bez strat dla gospodarki narodowej z tytułu niezgodności zdobytej specjalności na studiach i miejsca zatrudnienia mogą pracować w rolnictwie, instytucjach obsługujących rolnictwo i leśnictwie, przedstawiamy udział łącznego zatrudnienia w tych trzech działach w odniesieniu do ogólnej liczby absolwentów ekonomiki rolnictwa uczelni lubelskiej (ryc. 7). Wynika z niego niekorzystnie kształtujący się trend stopniowego obniżania się podejmowania przez ekonomistów rolnictwa pracy w dziedzinach, dla których są kształceni.

Za szczególnie niepożądaną tendencją w tym względzie uznać należy korespondującą silnie z poprzednimi trendami sytuację ciągle rosnącego zatrudnienia absolwentów ekonomiki rolnictwa prawie w całości niezgodnego ze specjalnością wykształcenia, a mianowicie w przemyśle. W badanym przez nas okresie zatrudnienie ekonomistów rolnictwa w przemyśle wzrosło z 5,5% w roku 1974 do 26,8% w roku 1977, przy czym w każdym kolejnym roku w tym okresie mieliśmy do czynienia z tendencją rosnącą. Oprócz działania tutaj czynników powodujących niechęć do podejmowania pracy na wsi i w małych ośrodkach wiejskich, o sytuacji takiej decyduje duża podaż miejsc pracy w przemyśle dla ekonomistów, chęć pozostania w mieście, gdzie głównie zlokalizowane są zakłady przemysłowe oraz dość wysokie, konkurencyjne w odniesieniu do rolnictwa i instytucji je obsługujących płace średnie w przemyśle (średnia płaca w przemyśle w r. 1973 wynosiła 2873 zł w rolnictwie 2457 zł, a w roku 1976 — 4234 zł i 3644 zł). Ponadto pod względem średniej płacy ten dział

gospodarki awansował w omawianym okresie na drugie miejsce w gospodarce (rolnictwo zajmuje dopiero szóste).

Znaczna część ekonomistów rolnictwa trafia też do bankowości, administracji państwowej, instytucji ubezpieczeniowych i statystycznych oraz do szkolnictwa. Zatrudnienie absolwentów ekonomiki rolnictwa w bankowości (bez bankowości obsługującej rolnictwo) przedstawia rys. 9. W badanym okresie odsetek ten wykazywał tendencję malejącą, czego główną przyczyną wydaje się być coraz większe nasycenie wysoko kwalifikowanymi kadrami tej dziedziny, jak również mniejsze płace niż np. w przemyśle, transporcie, budownictwie czy rolnictwie (średnia płaca w bankowości w r. 1976 wynosiła 3552 zł). Odsetek podejmujących pracę ekonomistów rolnictwa w administracji państwowej przedstawia ryc. 10. Tutaj obserwuje się stabilizację.

Powstaje teraz pytanie, jakie straty ponosi gospodarka narodowa z powodu zatrudniania absolwentów niezgodnie ze zdobytymi w czasie studiów kwalifikacjami? Określenie wartościowe tych strat nie jest możliwe. Posłużmy się zatem wielkościami względnymi, które też nie mogą być miarą adekwatnie oddającą rzeczywistość, ale możliwą do przyjęcia. Straty te odnosimy osobno dla każdej ze specjalności wykształcenia absolwentów.

Przy założeniu, że absolwent ekonomiki przemysłu może w pełni wykorzystać swoje kwalifikacje tylko w przemyśle, odsetek strat w poszczególnych latach prezentuje rycina 11.

Jeśli natomiast założymy, że gospodarka narodowa traci w wypadku, gdy absolwenci nie pracują w przemyśle, bankowości, instytucjach statystycznych i ubezpieczeniowych oraz w szkolnictwie to odsetek ogółu absolwentów, którzy pracowali w innych działach niż wymienione, przedstawia rycina 12.

Stosujemy podobne kryteria dla „rolnictwa”, tzn. zakładamy, że absolwenci tego kierunku winni pracować tylko w tym dziale. Odsetki strat dla gospodarki narodowej przedstawia wtedy rycina 13.

Jeśli natomiast założymy, że gospodarka narodowa traci w wypadku, gdy absolwenci ekonomiki rolnictwa nie pracują w rolnictwie, instytucjach obsługujących rolnictwo i leśnictwie, to odsetki strat w poszczególnych latach przedstawia rycina 14.

Wobec przedstawionych wyżej rozbieżności między strukturą wykształcenia a strukturą zatrudnienia występuje zjawisko nieracjonalnego wykorzystania wysoko kwalifikowanych kadr. Zniwelowanie tych rozbieżności i strat z nimi związanych powinno być jednym z ważnych celów polityki organów państwowych na szczeblu centralnym i regionalnym. Za stan pożądany należałoby uznać dostosowanie wielkości i struktury

wykształcenia do wielkości i struktury istniejących i zmieniających się potrzeb gospodarki. Polityka organów państwowych, chcąc osiągnąć ten cel, winna oddziaływać, na czynniki decydujące o wyborze miejsca pracy przez absolwentów.

РЕЗЮМЕ

Решающую роль в производственном процессе играет человек с его умениями и производственными навыками. Последние же прежде всего зависят от квалификации работников. Статья посвящена проблеме использования квалификации экономистов — выпускников Экономического факультета Университета им. Марии Кюри-Склодовской.

Роль экономиста в социалистическом хозяйстве зависит от осуществляемой модели управления хозяйством. В централизованной системе, где решения принимаются централизованно, роль экономиста в предприятии сводится к выполнению им административных функций. Зато в параметрической системе, к которой постепенно приближается социалистическое хозяйство, роль экономиста изменяется — он начинает применять экономический расчет.

В этой ситуации важное значение приобретает приспособление структуры обучения и занятости к хозяйственным потребностям. Достижение этой цели обусловлено соответствующим воздействием государства на те факторы, которые решают о выборе выпускником вуза места работы.

Авторы констатируют, что занятость выпускников значительно отличается от желаемой структуры.

SUMMARY

The decisive role in the production process is played by man, with his skills and production habits; the latter, in turn, depend first of all on the qualifications of the staff. The paper is devoted to the problem of utilizing the qualifications of economists — graduates of the Economics Faculty of the Maria Curie-Skłodowska University in Lublin.

The role of economists in socialist economy is determined by the model of economy management being realized. In the centralized system and economic decision making occurring on the central level, the tasks of the economist in the enterprise are limited to clerical and administrative activities. But in the parametric system, towards which socialist economy is gradually tending, the role of the economist undergoes a radical change and he begins to apply the economic calculus.

In this situation it is therefore important that the structure of education and employment be adapted to the structure of the needs created by the economy. The achievement of this goal is determined by appropriate state effects on the factors deciding about the choice of job by the University graduates.

The authors of the studies presented in the paper reveal an unfavourable fact, namely, that the actual graduate employment structure differs greatly from the desired one.